

aguntur, et à Vitrunga, de Synagogâ veteri p. 945, 1050, perturbantur, non omnia antiquiori avo oblitabant; ita lectors non, ut nunc, sub auctione provocabantur, sed sponte surgebant, Luc. 4, 16; et qui sermonem ad populum dicebant, non erant Rabbini, ad id ipsum constituti, sed invitabantur, vel se offendebant, Act. 15, 15. Luc. 4, 16. Partes quoque prelegende non videntur fuisse præfinitæ, sed liber prælegendum duntaxat, ab antisite synagoge determinabatur, Luc. 4, 16, seqq. Modernæ quoque precum formule nondum conceptæ fuisse videntur, nisi fortassis aliqua quadam substantiam, quibus ascendens est Kri Schima de quo Thalmudici mox ab initio permulta præcipiunt, et nobis quoque quædam dicenda veniunt. Nomen mutatum est a primo verbo loci Deut. 6, 4; compliciter enim loquuntur Deut. 6, 4, 9; 11, 15, 21, et Num. 15, 37, 41, quibus inlecatus Hebreis, ut legem Dei mente perpetuo retinante, relolant, meditentur, sibi applicent, et in usum redigant; unde Rabbini excepserunt præceptum, ut quilibet Iudeus, theophilum seu phylacteris et tallith induens, haec loca sabbato, die luna, et die Jovis, mane cum tribus, et vespre cum quatuor doxologis, in synagogâ, ut si eam adire non possit, ubicumque fuerit, etiam in viâ aut plateâ stans recitat. Hinc Pharisei scatæ Christi, hora horum precum angulos platemur querentes, ut ex duabus platis cernerentur, quantâ cum devotio haec loca recitarent, Matth. 6, 6. Vitrunga, de Synag. vet. p. 1051, 1059. — Recitatione horum locorum et doxologiarum, Iudaïs dicunt, suscipere vel in se excitare regnum Dei vel cœlorum, ut ex locis à Tertulliano in novo Federe Math. 6, 5, tom. I, p. 256, adductis patet, ex quibus, attenti consideratis, facile perspicitur, has dictiones nihil aliud velle, quam religionem in se excitare, seu se excitingare ad religionem, quam regnum Dei dicunt. Quim autem religio, seu regnum Dei, per Messiam perficendum expectaretur; regnum Dei vel colli etiam idem erat ad regnum Mæsie, quo sensu hæc expressions in nov. Fed. usurparunt, sed et pro sede beatorum veniunt, quia nemp̄ hæc regnum in alteram quoque vitam extendunt, in quā demum perfectum erit.

§ 383. *Lingua liturgie in synagogis.* — Quin synagogæ erectoræ fuerint, ut populus religionem edoceretur, et ad mortuam integratem excitaretur, liquet, usum linguae vulgaris fuisse necessarium; quare dubitandum non est, prelectiones hebraicas, ut Thalmudici testantur, mox per interpretationem lingue vulgaris expositas fuisse. In synagogis Hellenistarum verso Alexandrinæ legebant, uti Tertullianus Apol. 18, testatur. Ille permitti Thalmudici hanc versionem verbi honorificè commemorant; recentiores duntaxat quipiam, observantes, Christianos validis ex hac versione deproprietatis armis contra Iudeos pugnare, eidem infensi erant, et eam è synagogis eliminare contendebant, quorum molimina imperator Justinianus oppressit. — Doxologie et preces in lingua vulgaris pronuntiabantur. Quipiam quidem voces hebraicas, uti amen, alleluia, sabaoth, retente erant,

febri, orbane, infortunio, ac mortalibus, ut contumelie et impudentia altaria consecrata sunt, Plinius Hist. nat. II, 5. Antiquiori avo, homines, qui robore, potentia aut prudenter valentes, in alios, vel benefici vel malifici crant, demum defuncti, divis accensebantur, et si non omnes Graecorum et Latinorum dii, salement plerique, ex hominibus in columnis migrarint, Herodot. I, 151, 144. Cicero. Tuscul. quast. 1, 12, 15. D. Nat. D. 1. 42, 5, 15, 23. Diodor. Sic. 5, 74, 80. Jos. Arch. 9, 4, 5. Hinc dii in libellis vocantur mortui, que tamen compilatio simili mania idola, vita caret, respicit; quare Deus vocatur vivens, Gen. 16, 13, 14. Recentior autem avo, florente licet philosophi studio, sceleratissimi quoque reges et imperatores, adhuc viventes, tempora obtinebant, in quibus a sacerdotibus sacrificiis colebantur. — Pleureque gentes malignos et seuos quoque deos credebant, uti Ägypti Typhonem, et Melestani Abraminum, et immemorables ejus, demones quibus autem, saltem à Zoroastre demum edocci, cultum non exhibebant, sed resistebant. Verum dii quoque boni, non quidem facile, peccatis et sceleribus, sed intermissione cultus, et merita quoque petulantia irascebantur, ut quosdam homines etiam sine causa, persequerentur, ut in Homeri operibus conspicitur, Valerius Max. 4, 1, p. 58, 42. Hinc justitia Jehova in Biblis persépe celebratur. Cuilibet genti et urbi proprii erant, Plinius 2, 5, conf. 2, Reg. 17, 24, 34. Jer. 2, 28, qui, primis cuiuscum familiae celebres, demum à reliquo eisdem genitum familiis adoptati sunt; nihilominus quilibet quoque familia suos habuit penates et tutelles; nemo enim ad omnes deos colendos obligatum se esse censcat, sed quilibet suo arbrio colebat, quos potenter vel sibi magis propitos opinabatur; neque tamen reliqui prorsus negligendi erant, ne forsan hoc neglegtu se contemptos arbitrantur, irascerentur, et mala immitterent. Dixit gontium et civitatum, quæ latè rerum statu et victoris reportatis inclarescerant, potiores et meliores censerantur; dī vero gentium devictarum, debiles et impotentes, qui suis tueri non potuerint, reputabantur, et hinc à victoribus captivi deportabantur, Os. 10, 5. Amos 1, 13. Isa. 46, 1. Jer. 48, 7. 1 Reg. 20, 25. Ex hac sententia Cicero, Or. pro Flacco 28, de gente Judeorum devictâ scribit: *Quam curia dī immortalis eset, docuit, quid est vicia, quid elacula, quid servata.* Ille in Biblis Jehova perpetuò potissimum predicator. — Attamen dii quoque necessitati parera, et certis ritibus et verborum formulis, velut incantationibus, ad mortuam hominum non solū flecti, sed etiam cogi posse putabantur, et porrò quiescere, dormire, et ad sacrificia in aliis regionibus oblati, tanquam ad opulas, proficiunt credebantur, Iliad. I, 425, 424, 609, 611. Lucianus de sacrificiis, 1 Reg. 18, 27-28. Quim haec numina diversi sese sexus finierunt; plerique quoque in matrimoniosis vivere, in adulteria committere, et cum hominibus quoque se commiscere existimabantur.

§ 384. *Aræ, statua, tempora, luci.* — His numinibus

merosa seligerentur; etiam posthac 4° luci circa tempora plantabantur, in primis si numina impudiciatum, fornicationes et pederastiam favore credebantur. Iohann. l. 1, Ode 12. Quare Deut. 12, 2; 10, 21, interdictum, arbores ad sanctuarium plantare; et Deut. 7, 5; 42, 5, præcipitur, ut Hebrei lucos Chananaeorum excidant et comburant. — His templis deserviebant 5° sacerdotes, feminis non minus quam males qui, apud Grecos capite sertis redimito, victimas pariter sertis redimatas, super altari non minus sertis redimto sacrificabant, et hanc, quae observanda essent, indicabant, passim quoque oracula fundebant. Potters Archaeol. I, Th. S. 505. Act. 14, 15.

§ 589. *Sacrificia, preces, festa, iustinationes, mystaria.* — Cultus horum numinum nequaquam eò tendebat, ut animus ad mortum integratorem et vite innocentiam exciteret, sed ut bona externa, aut etiam oracula obtempererent, aut pro his perceptis gratiae agerentur. Soli Mehestani, quorum idolatria subtilior erat, multis precibus, puritatem cogitationum, verborum et operum exorabant, sed qua esse fecit hæc puritas, non exponebant, plura quoque, sicut ali gentiles insana immiscebant, et precum formulis superstitionis efficaciam tribuebant. — Sacrificia piecularibus atrocissima crimina, sine morum emendatione, expari credebantur, inò et nefanda crimina in cultum deorum vertebarunt, nec mirum; nam ipsi quoque di, flagitosi esse existimabantur. Cultus hujus præcipue partes erant: Victimæ, mola salsa, libamina, mei et tuis. Offerentes oportebat esse mandum (i.e., à concebūta abstinentiæ), et totum, lotisque vestibus induunt. Victimæ, pro diversitate numinum diverse, ab omni vita et defectu immunes erant, et ex intellētis, presertim ex hepate omnia petebantur. Ast non modo animalia, sed ab omnibus ferè gentibus homines quoque dies immolabantur. Eusebius Prop. Evangel. 4, c. 16, p. 155, 161. Plinius Hist. Natur. 28, 5. Diodor. Sic. 3, 51. A Chananeis presertim proles nobilissime sacrificabantur, Levit. 18, 21, 20, 1, 9, 14. Libamina vini non modis victimis inter cornua, Ovidius Metamorph. 7, 59, 3, sed etiam aliis sine victimis in terram effundebantur. — 2° Preces, inter quas idolorum manus et genia osculari vel amplecti solebant. In precum formulis magna religio, ne quid omitteretur, vel minus rectè proferetur, aut aliquod numinis cognomen, vel quepiam honoris compellatio prætermitteretur; nam id omne preces, quibus vis cogens tribuebant, inefficaces reddebat, Plinius Hist. Nat. 28, 3. Valerius Maximus, 8, 1, 5. Quare preces syllabatum pronuntiabantur, et verba ac syllaba sepius repelebantur, quam superstitionem Jesus Math. 6, 7, carpit. Orantes non raro corpus sumi dilacerabant, aut circa altare conclamantes saltabant, 1 Reg. 12, 26, 29. Strabo, p. 801. Lucianus de Salt., Atheneus Symbos. 1, 2, 1. — 3° Festa sacrificii, convivis, ludis et solenni pompa, mythologiam dei alienigenarum representante celebrabantur. Ad mysteria nomini initia accessus patet; constat autem, nequaquam saniores in eis traditam religionem,

sed ut Cicero de Nat. D. L. 4, 42, scribit, magis rerum naturam explicatum fuisse quam deorum, et, ut Tuseul. quæst. I. 1, 12, 15, dicit, in ipsis valuisse doctrinam, deos omnes olim fuisse homines. 4° Illustrationes per aquam, sanguinem, ignem, sulphur, et apud Mehestanos quoque per urinam boum, quibus omnis impuritas tolli, et omnia scelerata expari credebantur. Zend-Avesta, 2, Th. S. 340, 342, 343, 378, 3, Th. S. 209, 220. 5° Fornicationes, pederastia, et in Ægypto quoque bestialitates, Herodot. I, 95, 182, 190. Valerius Maximus, 6, 15, Athenaeus Symbos. 13, Strabo, p. 272. Corinthi in templo Veneri erant ultra 1000 metrætrices, Strabo, p. 378 cont. 4 Cor. 5, 9, 11; 6, 9; 15, 18. 2 Cor. 12, 21.

§ 590. *Divinationes.* — Divinationes et prestigiarum quoque plurima erant genera, et impostores magno honore habebantur. 1° In Ægypto, ægyptiaci: *Cherton, patratores miraculorum, ἱεροποιοί*, scripture hieroglyphica poriti, in Historiâ Josephi, Gen. 41, 8, sunt spectabiles somiorum interpres, et in historiâ Mosis, Exod. 7, 1, 18; 5, 15, prestigia patranti. Qui Dan. 1, 20, 2, 2, 10; 4, 4, 6, 5, 11, memorantur *cherton*, sonnia quidem interpretantur, vix tamen ejusdem cum Ægyptiacis ordinis fuerint. — Sacrificia piecularibus atrocissima crimina, sine morum emendatione, expari credebantur, nec mirum; nam animbus defunctis scientiam futurorum, qua nomini Deo competit, tribuentes, à Deo deficebant, Lev. 20, v. 26. Nomina illa propriæ animas defunctionem significant, et per metonymiam ad hos prestigiantes transferuntur. Hi impostores mentebantur, animas incantationibus à morte excitari; hinc Deut. 18, 11, incantatoribus junguntur; nomine defunctionem ipsimet loquebantur, tenui et submissa voce syllabatum munitantes et quasi pīpientes, Isa. 8, 19; 20, 4. Ab his diversi viri erant ventriquo, Isa. 19, 5. 3° Ex nubibus vaticinantes, *haroi*; ex serpentiis omnia capientes, et propriæ astrologi, recentiori avo, nomine Chaldeorum Romanis notissimi, sed nomina hebrei multò latius usurpant, et inde à Mose per omnes libros recurserunt. Alii incantationibus serpentes reddere imoceros pretendebant, et si serpentes nihilominus monordit, dicebant, eum aures obturasse, Ps. 58, 7. Jer. 8, 17. Eccl. 10, 11. Plinius Hist. Natur. 17, 4, 18, 6. Hi, nomine Pythorum notissimi, adhuc in orientalibus regionibus reperiuntur. 4° Omnia et prodigia ab omnibus gentibus, in primis verbis Romanis, observabantur; quare ad historicis sedulò notantur. Erant autem non solum phenomena rara, ut monstra, comete, eclipses sois et luna, meteora, pluviae sanguinis vel lapidum, loquela boum; sed etiam quotidiana, ut volatus avium, sternutatio hominis, torvi oculi, tintinnus aurium, verba alio sensu prolatæ et alio excepta, occursum certorum hominum et animalium, ut *Æthiopis*, felis, leporis; haec omnia tamen innoxia esse credebantur, si non consipererant. Valerius Max. 1, 4, 7. Suetonius in Augusto § 92. Plinius 28, 5, 7. Arianius Exped. Alexandri 7, 24. Jer. 10, 2. Populis orientalibus quoque erat sors per sagittas

diversorum colorum, ad quas plures voces arabice referuntur. Os. 4, 12. Ezech. 21, 21, 22. Hieronymus in Commentario ad h. loc. Sonnia quoque ubique locorum omnibus deputabantur, Dent. 15, 2, 5. Jer. 23, 51. Macrobius de Somni Scipionis 1, 5. Valerius Maxim. 1, 7, 5° Oracula sacerdotum ante omnia negotia aliquorum momenti, in primis vero ante expeditiones bellicas, non sine altatis numeribus consulebantur. Cresus ante bellum cum Cyro, omnia ferè oracula interrogavit, atque ambigua responsa retulit, Herodotus 1, 46, 55, 90, 91. Isa. 14, 21, 24, 44, 7. Oraculum Baal-Zebub erat in urbe Accaron. — Consilens erat mundus, sacrificium offerebat, et in multis templis presertim *Ascalapii*, Isidis, Osiridis et Horri, etiam pelli victimæ per noctem incubabat, ut somnium, vel, per machinationes sacerdotum, effatum Dei obtineret de medicamentis, quibus morbus eis sanaretur, Virgil. Enied. VII, 50. Phœnix in curæl. Actor. 1. Sc. 1, 2, 61. Sanationes hæc, tabulae inscriptæ, in templi custodiabantur. Dioudorus Sic. 1, 25. Isa. 63, 4. Amos 2, 8.

§ 591. *Status idololatriæ etate Christi.* — Etate Chrisci immania quidem pœnare, et innati saltem quæpiam è cultu deorum eliminata erant, neque tamen proscripsis abolita; nam Roma adhuc sub Nerone vel Vespasiano, Græci, Graeca, et quipiam ex hostibus homines, tamquam *καθάρεταις*, ad amloandram iram vivi sepulti sunt, Plinius 28, 3; ino secundo audeo secundo in hæc orbis metropoli nonnumquam homines immolabantur, et Jeroboam, Apis Memphis, et Nevis Heliopolis; ast Jeroboam non nisi effigies statuit. Hi vitæ dicuntur quidem aurei, ast non alio sensu, quam quæ mensa, et altare dicuntur aureum; i.e., auro obductum. 2° Gedœnius ephod; nam idolorum evensor Gedœnius, profecto idolum non posuit, Jud. 6, 25, 55; 8, 24, 27. Næque vestis fuit sacerdotalis huius nominis, quæ ex auro confici non potuit; sed simulacrum in hujusmodi veste sculptum, et auro obductum, ut vox JEZN, etiam Isa. 50, 22, de obductione auri usurpatur. 3° Similatorem Michæl in monte Ephraim, argento obductum, quod disertis verbis Jehovah tribuitur, Jud. 17, 2, 15; 18, 5, 6, 15, 31. — Idola propriæ dicta, diversi nomiñibus occurserunt, quæ interdum permixtarentur. Communi omniis nomina sunt *לְבָבֶךָ, effigies, simulacra;* ast *לְבָבֶךָ*, propriæ est sculpiæ; *בְּבָבֶךָ* quoddlibet monumentum, presertim superstitionis; *כְּבָבֶךָ*, obductio auri vel argenti, et dentis idolum laminis aureis vel argenteis obductum; *כְּבָבֶךָ*, idolum excisum; impræcipiæ dicuntur, *כְּבָבֶךָ*, a *כְּבָבֶךָ* volviti, quia erant trunci, qui volvi poterant, cum allusione ad *כְּבָבֶךָ*, *excrementsa quorundam brutorum rotunda et volubilia*, ut à contemptu quoque desumpta sunt nomina *צְבָבֶךָ, צְבָבֶךָ, ahomina, abominationes;* *כְּבָבֶךָ* nuncupantur à debilitate et impotentiâ, ut è contrario Jehovah dicitur potens, *כְּבָבֶךָ*, Gen. 49, 24. Isa. 1, 24; 49, 26; 60, 16. Psal. 132, 2, 5.

§ 592. *Exercitus coeli.* — Exercitus coeli, qui adorabant, sunt astra, jam aetate Mosis, non solum ipsa, sed etiam simulacra eorum longè latèque culta, Exod. 20, 4. Deut. 17, 15; unde more Orientalium, efficaciam et permissionem non perpetuæ accuratè distinguunt, astra dicuntur à Deo gentibus, in cultum distributa esse, Deut. 4, 19. Mehestani non modò astra colebant, sed cuiilibet etiam astro inumeros spiritus, custodes contra Ahramianum et ejusdem demones, attribuebant et adorabant. Cultum hunc adeò pervulgatum, licet Exod. 20, 4. Deut. 4, 19; 17, 3, in-

terdiction, Hebrei sepe, imprimis autem ultimus 170 annis ante excidium Jerosolymae per Chaldeos, adoptrarunt, astris aras adificabant, atque in tectis domum incensum adolebant, 1 Reg. 22, 19. 2 Paral. 18, 18; 53, 5. 2 Reg. 17, 16; 21, 5; 23, 4, 5. Jer. 8, 2; 19, 15. Zeph. 4, 5.

§ 594. *Sol deus Baal.* — Deum solem Moses perpetuo luce et astris junctum, memorat; atque effigies quoque his omnibus positas refert, Exod. 20, 4. Deut. 4, 19; 17, 5. Nabatei Arabes solem in tectis domum libationibus et sufflatis colebant; Strato p. 784 conf. Jer. 19, 15. Zeph. 4, 5. In Egypto soli jam etate Iosephi erant spectabiles sacerdotes, et urbs quoque ei sacra, Heliopolis, Τένετος Ηέρας, Gen. 41, 45; 50, 26, 29, quae attate Jeremias c. 45, 15, obeliscis, soli sacris, superbiciens, quorum adiunus unus in basi constabat; reliqui confracti facient. Niebuhr Reiseb. 1, 98, 99. Strabo p. 805. — Hec superstitione monumenta vindicent etiam sub nomine Βααλ latere, que, etsi Lev. 26, 50, interdicta fuerint, recentiori tamen sevo ab Hebreis adoptata sunt, Isa. 17, 8; 27, 9. Ezech. 6, 4, 2. Paral. 14, 4. Quim Paral. 54, 4, 7, in altariis Baalis erecta fuerint, profecto soli sacra erant; nam Baal sepo est sol, impensis ubi luce vel Astari junctus legitur, ut Jud. 2, 13, 10, 6. 1 Sam. 7, 4; 12, 40; atque 2 Reg. 23, 5, occurrit Baal sol. Ita quoque Baal Gad, Jos. 11, 17; 12, 7; 15, 5, dubio procul est urbs solis, Heliopolis in Syria, ubi adhucdum sub nomine Baal, ruderis templi magnitudinemvisum viserit. Beel Samen, nomen Phoenicum, in fragmentis Sanchoniatonis laudatum, est dominus coeli seu sol, Macrobius in Saturnal. 1, 25, narrat, deum solem, Heliopoli Syria et Egypti, effige juvenis imberbis representatione fuisse, qui, ut auriga solis, manu dextera elevata, flagrum, sinistra autem fulmen et spicas tenebat, effigiem vero totam auro abducetan fuisse. Scriptura hieroglyphica, que in illis obeliscis et aliis monumentis Egyptiacis cernitur, a Mose בָּאֵל וְבָאֵל et Baal et Baal dicuntur, atque ut objectum cultus superstitiosi dammatur, Lev. 26, 1. Num. 55, 32. conf. Ezech. 8, 7, 15. Mehestani sol erat oculus Ormuzdis, et post Amschaspandos, numen maximum, atque etiam corpus aliquius Amschaspandi, Zend-Aesta 2, Th. S. 231. Sacros habebat quatuor alios equos Nisaos, qui alio currii certis redimito, ad temponem auro obductum, jungebantur, Xenophon Cyroped. 8, 5, 6. Zend-Aesta 2, Th. S. 264. Huius generis currus antecessores regis Josia, Amon et Manasses (699–642 annis ante Chr., adeoque ante Zoroastrem), Jerosolymae ante Januam templi statuerunt, quem Josias combusisset, 2 Reg. 25, 11. — Mehestani, quibus tanta era solis religio, in precibus faciem versus eum convertebant, et etiam manu orientem manu Barson seu fasciculum ramorum ex grana, tamaricis et palmis tenentes, laudibus salubabant, conf. Ezech. 8, 16, 17.

§ 595. *Allii Baali.* — Baal, dominus, marius, sermono vulgaris interdum quoque Jehova, Os. 2, 16, plerisque autem feta numina dicebantur, non solus sol, ut

modi vidimus, sed plures etiam alii dit: quare vox numero quoque plurali occurrit, Jud. 2, 11; 3, 7; 8, 53; 10, 6, 10. 1 Sam. 7, 4; 12, 10, et a. 1. conf. Cor. 8, 5. Hinc plures urbes à Baal aliquo deo cognomina sunt, ut Baal Pharaim, non procul Jerosolymis; Baal Thamar in tribu Benjamin; Baal Hazor in tribu Ephraim; Baal Hermon trans Jordanem. Quemam fuerint omnia illa numina, à quibus haec cognomina dueta sunt, jam dici nequit; ast Baal Zephon, Exod. 14, 2, in limib[us] Egypti, dubio procul à Typhon cognomen traxit, ut et in Tanis eadem occurrit litterarum permutatio; videtur esse Heropoli, ubi Typhon fulmine percosus fuisse fertur. Quantum in tenebris antiquitas perspicere licet, Baali alii fuerunt; Baal Pheor, deus Moabitarum, cui alter sexus hymeneum prostrebant, et viri tempora vittis redimicabant, Num. 25, 1, 9; erat ex genere priaporum. Quante abominationes cum priapis, qui à plerisque gentibus colebantur, ab altero presertim sexu patrate fuerint, legatur in Augustini de Civit. Dei 1, 6, c. 9. 1, 7, c. 21; conf. Bayri Additamenta ad Seldeni Syntagm. 5 de diis Syria p. 253. An Moabitarum idolum Camoscis, Num. 21, 29. Jer. 48, 17, 15, ab hominibus abominatione diversum fuerit, expedit jam nequit. 2^a Baal Berith, dominus foderis cui Sichemita templum edificaverunt, Jud. 8, 35, 4, rumen tutelare fede ruit, seu aliquis deus fidius, vel Jupiter pietatis fuisse videtur. 3^a Baal-Zebub, in urbe Ekron, oraculo insignis, 2 Reg. 1, 2, deus tutelaris à musis erat, ut deus Baal, iam ante Moses in Chananam pervulgata erat; hinc Hebreis excisio lucorum praecipit, Exod. 34, 13. Deut. 7, 5; 15, 3. — Graci et Latini hanc dicent Astarte, et jam Junon, iam Diana, iam Veneri comparabant; sed Lucianus, vel quisquem libelum de dicta Syria scripsit, eam pro lunâ habet, et templum ejus in Phoenice esse celeberrimum prohibet. Plures forte erant Astartes, ut plures erant Baali. Templum Veneris, quod Herodotus 1, 105. Ascalon inventit, erat dubio prout fannum Astartis, 1 Sam. 30, 10. Cultus hujus deae fuisse impudicus, luci immunit, et 2 Reg. 25, 6, 7, perspicue indicatur; conf. Os. 4, 15, 14. Isa. 57, 7. Ezech. 6, 15. Sanchoniaton, vel si mavis, Philo Biblio apud Eusebium Propt. Evang. 1, 10, dicit quidam, Astarte fuisse Phoenicibus Venereum, sed effigiem ejus fuisse capite bovino corruito, quod coruina luna innuit, unde et nomen proprium exponit, et postea ipsa coruina lucem capit, Gen. 14, 3. Deut. 1, 4. Syria quoque Venerem dicitur, quod ex Tempore detinorum est, et Arabes ante Muhammedem, Venerem stellarum (luciferum et hesperum) colebant, unde diem Veneris fecerunt feriam, etsi Muhammedes ab eis nihil praecepit; ast lumen quoque ab illis cultum fuisse, ex ipso corum, in effigies lumen propensione, quae jam Jud. 8, 21, 26, observatur, merito colligitur. Conf. Seldenus de diis Syria Syntagm. II, p. 294.

compellatur. Herodotus 1, 181, 185, describit tempium hujus numinis, quod Babylone erat, magnificentissimum adificatum formâ septem turrium, alterâ alteri impositâ.

§ 596. *Astarte, luna dea.* — Quemadmodum sol erat dominus coeli, ita luna dicebatur regina coeli, cui Hebrews (Jerem. 7, 18, 44, 17, 19) placetas offerebant, libamina libabant, et sufflata accendebant. Hinc regina cæde est, que 1 Reg. 11, 3, 55, 2 Reg. 25, 15, 14, dea Sidoniorum, et Σιδωνία, atque Jud. 2, 15, 10, 6. 1 Sam. 7, 5; 4, 12, 10, Πτωχεύω, dicitur et Baali seu numini soli jungitur; hinc quoque βασιλεὺς numeratur, Eusebius, Prep. Evang. 1, 10. Hesychius, in βασιλεὺς, Seldenus de diis Syria Syntagm. II, p. 245, 246. Quin autem ludi, Jud. 5, 7, et Jud. 2, 15, Baalis junguntur; appareat, lucos hinc reginae coeli sacros fuisse; unde 2 Reg. 21, 7, 25, 6, 7, ipsa Σιδωνία Λαβώ, et Σιδωνία dicitur. Ubicumque igitur lucos vel Aschithor Jungitur Baali, vel exercitus coeli, de lunâ dea cogitandum est, Jud. 6, 23, 28, 1 Reg. 16, 15, 2 Reg. 15, 6, 18, 4. Hoc videatur quoque 1 Reg. 15, 15, 18, 19, 2 Paral. 15, 16, esse idolum Σιδωνία; timor, terror, Gen. 54, 42, pro objecto timoris seu numine venit. Hac dea, ut deus Baal, iam ante Moses in Chananam pervulgata erat; hinc Hebreis excisio lucorum praecipit, Exod. 34, 13. Deut. 7, 5; 15, 3. — Graci et Latini hanc dicent Astarte, et jam Junon, iam Diana, iam Veneri comparabant; sed Lucianus, vel quisquem libelum de dicta Syria scripsit, eam pro lunâ habet, et templum ejus in Phoenice esse celeberrimum prohibet. Plures forte erant Astartes, ut plures erant Baali. Templum Veneris, quod Herodotus 1, 105. Ascalon inventit, erat dubio prout fannum Astartis, 1 Sam. 30, 10. Cultus hujus deae fuisse impudicus, luci immunit, et 2 Reg. 25, 6, 7, perspicue indicatur; conf. Os. 4, 15, 14. Isa. 57, 7. Ezech. 6, 15. Sanchoniaton, vel si mavis, Philo Biblio apud Eusebium Propt. Evang. 1, 10, dicit quidam, Astarte fuisse Phoenicibus Venereum, sed effigiem ejus fuisse capite bovino corruito, quod coruina luna innuit, unde et nomen proprium exponit, et postea ipsa coruina lucem capit, Gen. 14, 3. Deut. 1, 4. Syria quoque Venerem dicitur, quod ex Tempore detinorum est, et Arabes ante Muhammedem, Venerem stellarum (luciferum et hesperum) colebant, unde diem Veneris fecerunt feriam, etsi Muhammedes ab eis nihil praecepit; ast lumen quoque ab illis cultum fuisse, ex ipso corum, in effigies lumen propensione, quae jam Jud. 8, 21, 26, observatur, merito colligitur. Conf. Seldenus de diis Syria Syntagm. II, p. 294.

§ 597. *Thamus, Adonis.* — Progressus temporis de numinibus solis et luna diversi procusi sunt mythi, quorum ille de Adonide hic spectat. Nomen adonis, dominus meus, innuit, sublatore solem. Quia de eo referuntur, etsi minime conscientiam, convenientiam, eum à Veneri, vel à lunâ adamatum, dein ab auro occisum, et ei dénum concessum fuisse, ut altioris vicibus ab inferis abesset seu revivisceret. Egypti fabulabantur, Osiride à Typhon ciste inclusum et in Nilum projectum, ab Iside quidem ad Biblium in tractum esse videatur ab Addufis, que, ne genitus prolium audiretur, insonabat, Jer. 7, 51, 52; 10, 6, 14. Isa. 50, 53. 2 Reg. 25, 10. Hinc Judei recentiores nomen gekhmon, gehenna, ad poena extrema alterius post mortem vita translaterunt, quia notio latissimè in scriptis Orientalium usque in Indianum dominatur. Conf. Menochii de Republ. Hebr. 1, 4, c. 2, quest. 10, § 599. *Chijun, Remphan.* — Numer Chijun, cuius parva tabernacula (forte ut adieci Diana Act. 19, 24) Hebrei in itinere per Arabialem, claram secum portabant, Amos 5, 26, non est aliud quam Saturnus; πά

chaluacum sonat *justum*, quia Saturni regnum à iustitia celebratur. Interpres Alexandrinus nomen redidit *Pagāz*, *Pagāz*, quod in lingua coptica est nomen Saturni, Della Valle Reisch, P. I, p. 125. Amos hunc deum, et stellam et regem dicit, uti Saturnus planeta est, et rex, quia alias Moloc, Moloc, Mitcom, Malcom, dicitur. Ut videtur duplex Saturnus distinguatur, scilicet planetam et rex, qui dominus defunctus, in astris translatus est. Fortassis duplex Saturnus late etiam, 2 Reg. 17, 51, מְלֹכָה וְמַלְכָה; nam uteque victimis prolum celebatur. Egyp̄t septimum hebdomadis diem, Saturno consecravit. Aliquo tempore eidem etiam Caaba Meccana consecrata fuisse dicitur. Pococke Spec. Hist. Arab. p. 140.

§ 400. *Theraphim*. — Theraphim fuisse simulacra formâ humana sculpta, ex 1 Sam. 19, 15, liquet; fuisse penates, apparet ex Gen. 31, 19; 54, 55; 1 Sam. 19, 15, 17; 2 Reg. 25, 34; oracula ab his petita fuisse, testatur Ezechiel c. 21, 26, Zacherias, c. 10, 2, auctor libri Iudicium c. 17, 5; 18, 5, 6, 14, 20, et Oseas 5, 4; idque ex 1 Sam. 15, 25, confirmatur, ubi Theraphim divinatione junguntur. Etymologia his concinit; nam Ἐντα à Bar Bahul expounderunt percontans, inquirens, ex quo nomine hujus idoli, quod primum ex Mesopotamia allatum fuit, Gen. 31, 19, aptè explicatur.

§ 401. *Dagon* (à 27 piscis), simulacrum sculptum formâ muliebri, infernè in piscem desinens, sicut in numismis antiquis cernuntur, „ta etiam sistrut 1 Sam. 5, 4, 5, conf. Zeph. 1, 9. Numen erat Philistorum, Jud. 16, 25, 26; 1 Sam. 5, 4, 5, 1 Mach. 10, 83, et templi ei erant Gaza, Azot, Ascalone, uti ex Diодор. Sic. II, 4, Herodotus I, 105, et ex antiquis numismis liquet, et fortassis etiam in aliis urbibus Philistorum, qui olim ex Egyp̄to, ubi pisces quipiam divinis hono-ribus celebantur, emigrarunt. — Hoc numen confundendum non est cum Aschthorath, cuius templo Philistei 1 Sam. 51, 10, arna regis Saulis consecravit; nam si hoc templum 1 Paral. 10, 10, dicitur famum eorum, intelligendum est numerus Aschthorath, quia nomine dea lingua Hebraica cirest; uti etiam Dagon non deus, sed dea erat, quam Herodus I, 105, Ascalone cultum fuisse dicit, et Veneri colesti comparat. Hoc idolum dicitur etiam Derketo, Athara et Atargatis, Strabo p. 748, 783. Lucian. De Syra. Nomen Derketo, syriacum esse, ipsa terminatio prodit, et Diodorus Sic., I, 4, discribit dicit deam Ascalonitarum à Syris dici Derketo; nam celebatur etiam Mabugi seu Hieropoli in Syria, ubi simulacrum erat integra figura muliebris, et templum habebat amplissimum, in quo erat zāzā, seu fissura terra, in quam cultores numinis, certis diebus aquam infundebant unde dea à Syris dicta fuit נִזְבֵּת, apertura, quod demum in Derketo detinutum est, Jacob Surugiu Assemann Biblioth. Orient. tom. 4, p. 527, 528, et tom. 2, in indice Geograph. Mythologia fert, Derketo per technas Veneris, amore iuvenis captam fuisse, et per-

perisse Semiramide, que exposita, et à pastoribus inventa et educata demum regina Assyria fecerit, ipsam verò Derketo in pisces transformatam fuisse. Plerique autem Derketo, deam Hieropolitanam (ut in opere de dea Syra referatur), Juniores comparabant, dicentes templum Hieropolitanum à Dencaleone, qui in navi diluvium evasit, edificatum fuisse, quia illa in eius templo terra rima, omnes hujus inundationis aquas absorpsit. Id etiam innunquam numini urbis Ascalon, qui effigiem Derketo, et ex altera parte nam cum 4, 7, 8 vel 9 hominibus exhibuit, ut adeo exortians hic mythus à diluvio et trichoco manato de promptus fuisse videatur; conf. Donat in Scheuchzers Physic sacrâ II. Thl. S. 281, f. Anmerk. 747, et Mechochii de Republ. Hebr. I, 4, c. 2, quest. 12.

§ 402. *Nunnia alia*. — Alia nunnia, in Bibliis obvia, vel aliunde sunt nota, ut Apollo, Diana, Diroscuri seu Castor et Pollux; vel prorsus ignota, ut 1er Schœdien, Deut. 32, 17, Ps. 106, 57, numina quae, ad avertendas calamitates, immolatione prolixi colebantur, adeoque homini inimica aut irata putabantur. Nomen vel dominos, vel potius nigros significat. Mehestani malorum spirituum aliquem Sched dicebant, qui verò ab Ormuzd in lucem conversus, et planete Veneri alligatus fuerit. Zond-Avesta III, Th. Bun-Dehesch S. 66. Anmerk. F. Verum dici quoque potest, punctatores textus hebreiū juxta hunc Sched Mehestanorum, בְּנֵי מְהֶשְׁתָּרָן, vel בְּנֵי מְהֶשְׁתָּרָן, punctata, vel Mehestanos recentiores in recentiori libro Bun-Dehesch, nomen erat Philistorum, et tempore hebreiū hinc Sched Mehestanorum, בְּנֵי מְהֶשְׁתָּרָן, vel בְּנֵי מְהֶשְׁתָּרָן, punctata, et postea ab Esdris restaurata sint?

Quest. v. — An 70 Interpretis post captivitatem Babyloniam, transtulerint libros veteris Testamenti in lingua graecam, et quomodo id factum sit?

Quest. vi. — Quod libri veteris Testamenti continentur in novo, citerunt tantum in sensu literalis?

Cap. II. De Fide et Symbolo.

Questio prima. — Quid sit fides?

Quest. ii. — Quid in veteri Testamento fuerit relativum deo?

Quest. iii. — Quid in veteri Testamento fuerit reveratum de SS. Trinitate?

Quest. iv. — Quid in veteri Testamento fuerit reveratum de Christo?

Quest. v. — Quibus nominibus fuerit Christus appellatus in veteri Testamento?

Quest. vi. — Quis in veteri Testamento primus crediderit in Christum?

Quest. vii. — An fides in Christum fuerit necessaria ad salutem in veteri Testamento?

Quest. viii. — An sola fides in veteri Testamento fuerit sufficiens ad salutem et justificationem?

Quest. ix. — An fides veteri Testamento fuerit tam perfecta quam est fides novi Testamenti?

Cap. III. — De spe, promissione et oratione.

Questio prima. — Quid sit spes?

Quest. ii. — Quia bona in veteri Testamento fuerit promissa à Deo?

Quest. iii. — An etiam vita eterna fuerit promissa in veteri Testamento?

Quest. iv. — An oratio fuerit necessaria ad obtinendum id quod in veteri Testamento promittetur?

Quest. v. — Quae fuerit formula orandi Deum in veteri Testamento?

Quest. vi. — An in veteri Testamento usitatum fuerit invocare Sanctos?

Quest. vii. — An in veteri Testamento usitatum fuerit

INDEX RERUM

BECANI VITA.

Monitum Martini Becani.

9

Ibid.

ANALOGIA VETERIS NOVIQUE TESTAMENTI.

41-12

Caput primum. — De Scripturâ et Traditione veteris Testamenti.

Ibid.

Questio prima. — Quinam sint libri canonici veteris Testamenti?

Ibid.

Quest. ii. — Qui fuerint primi Scriptores librorum veteris Testamenti?

Ibid.

Quest. iii. — An omnes libri veteris Testamenti pri-mum scripti sint lingua hebreica.

15

Quest. iv. — An omnes libri veteris Testimenti pеrieriorum temporis captivitatis Babylonicae, et postea ab Esdris restaurata sint?

14

Quest. v. — An 70 Interpretis post captivitatem Ba-bylonicam, transtulerint libros veteris Testamenti

40

in lingua graecam, et quomodo id factum sit?

15

Quest. vi. — Quod libri veteris Testimenti contin-tantur in novo, citerunt tantum in sensu literali-sis?

17

Cap. II. De Fide et Symbolo.

23

Questio prima. — Quid sit fides?

Ibid.

Quest. ii. — Quid in veteri Testamento fuerit re-lativum deo?

23

Quest. iii. — Quid in veteri Testamento fuerit reveratum de SS. Trinitate?

Ibid.

Quest. iv. — Quid in veteri Testamento fuerit reveratum de Christo?

27

Quest. v. — Quibus nominibus fuerit Christus appelle-tus in veteri Testamento?

28

Quest. vi. — Quis in veteri Testamento primus cre-diderit in Christum?

29

Quest. vii. — An fides in Christum fuerit necessaria ad salutem in veteri Testamento?

30

Quest. viii. — An sola fides in veteri Testamento fue-rit sufficiens ad salutem et justificationem?

31

Quest. ix. — An fides veteri Testamento fuerit tam perfecta quam est fides novi Testamenti?

32

Cap. III. — De spe, promissione et oratione.

34

Questio prima. — Quid sit spes?

Ibid.

Quest. ii. — Quia bona in veteri Testamento fuerit promissa à Deo?

33

Quest. iii. — An etiam vita eterna fuerit promissa in veteri Testamento?

35

Quest. iv. — An oratio fuerit necessaria ad obtinendum id quod in veteri Testamento promittetur?

37

Quest. v. — Quae fuerit formula orandi Deum in veteri Testamento?

Ibid.

Quest. vi. — An in veteri Testamento usitatum fuerit invocare Sanctos?

39

Quest. vii. — An in veteri Testamento usitatum fuerit

85

ORARE PRO DEFUNCTIS?

orare pro defunctis?

Ibid.

Cap. IV. — De charitate et precepis charitatis.

42

Questio prima. — Quid sit charitas?

Ibid.

Quest. ii. — Que fuerint precepta charitatis in veteri

Testamento?

45

Quest. iii. — An prius preceptum, de diligendo Deo

ex toto corde, sit possibile in hac vita?

45

Quest. iv. — An posterius preceptum, de diligendo proximo, intelligatur tantum de amico, an etiam de inimico?

46

Quest. v. — Quid sit diligere proximum sicut seipsum?

Ibid.

Cap. V. — De lege Mosaica.

47

Questio prima. — An lex Mosaica fuerit bona?

Ibid.

Quest. ii. — An lex Mosaica fuerit utilis?

48

Quest. iii. — An lex Mosaica fuerit perfecta et suffi-ciente ad salutem?

49

Quest. iv. — An lex Mosaica fuerit à Deo data?

50

Quest. v. — Ubi, quando et quomodo data fuerit lex Mosaica?

51

Quest. vi. — An lex Mosaica obligaverit solos Ju-deos?

52

Quest. vii. — Quā strictè Judeos lex Mosaica obl-i-gaverit?

53

Quest. viii. — An lex Mosaica nunc penitus abrogata sit?

54

Quest. ix. — An in locum legis Mosaicæ successerit lex Evangelica, et que illa sit?

55

Cap. VI. — De Synagogâ veteris Testimenti.

58

Questio prima. — An Synagoga fuerit visibilia?

59

Quest. ii. — An Synagoga aliquando erraverit, vel à fide defecerit?

60

Quest. iii. — An Synagoga fuerit figura Ecclesie Christi?

62

Quest. iv. — An Synagoga fuerit tam perfecta quam Ecclesia Christi?

63

Cap. VII. — De Ministris Synagoge ordinariis, qui erant Levite, Sacerdotes et Pontifices.

64

Questio prima. — Ex quā familiâ fuerit Pontifex?

Ibid.

Quest. ii. — Que fuerit successio Pontificum?

65

Quest. iii. — Quo ritu consecrati fuerint Levite, Sa-credotes et Pontifices?

68

Quest. iv. — Quod fuerit officium Pontificis et Sa-credorum?

75

Quest. v. — Quo vestitu et ornatu usi sunt Sacerdotes et Pontifices?

77

Quest. vi. — Quos et quantos redditus haberint Sa-credotes et Pontifices?

79

De Decimis.

80

De Primitiis et Primogenitis.

81

De obiis.

82

Quest. vii. — An Sacerdotes et Pontifex aliquando debuerint servare continentiam ab uxoriis?

85